

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

**СЕМЕЙКИНА Н.Н. ДВЕ ПЕВИЦЫ — ДВЕ СУДЬБЫ:
С.Ф.СЕЛЮК - РОЗНАТОВСКАЯ И Г.С.СЕЛЮК-ЛАПИНА. —
ХАРЬКОВ: НАШЕ СЛОВО, 2011. — 166 С.: ИЛ.**

Родина Селюків з Чернігова дала видних діячів революційного руху. Марія Флорівна (Федорівна) Селюк — значима діячка партії соціалістів-революціонерів (есерів) і терористка. На слуху в радянський час було ім'я її родича Володимира Андрійовича Селюка — одного із засновників чернігівської більшовицької організації. Колишня вулиця 2-ий Чорторієвський Яр у Чернігові в 1960 році названа його іменем. І Марія, і Володимир походили з купецького роду Селюків, які були громадськими діячами і благодійниками.

У кінці 1980-х років з'явилися статті про Івана Євдокимовича Клименка — діяча Комуністичної партії України з 1912 року, народженого в с. Рівчак-Степанівка Новосівського району. І.Є.Клименка арештували 13 травня 1937 року, 26 листопада розстріляли. А 3 грудня 1937 року як члена сім'ї інтернованих і розстріляних засудили його дружину Віру Миколаївну Лапіну на вісім років виправно-трудоих таборів у Акмолінську (Казахстан). На волю вийшла 16 липня 1945 року. Померла В.М.Лапіна в Москві, а народилася в Чернігові у дворянській родині. Стала помітною постаттю в чернігівській більшовицькій організації. Її брат Сергій Миколайович Лапін був активним діячем студентського земляцтва Чернігова початку ХХ ст. у Петербурзі. Згодом він став підполковником медичної служби.

Сім'я Рознатовських духовного звання, була заснована Миколою Степановичем Рознатовським — глухівським повітовим протоієреєм. У 1907 році громадськість відзначила 50 років з часу його служіння Богові і церкві. Сини Костянтин, Василь, Дмитро, Володимир перебували на державній службі і лікували людей.

Сім'ї Селюків, Лапіних і Рознатовських поріднилися. Про це ми дізнаємося з книги Наталії Миколаївни Сімейкіної «Две певичы — две судьбы». Автор сама належить до цього благородного сімейного об'єднання, яке складалося з яскравих представників чернігівської інтелігенції. Н.М.Сімейкіна — кандидат філологічних наук, доцент кафедри мистецтвознавства, літературознавства і мовознавства Харківської державної академії культури. У книзі вона розповіла про життя і творчу діяльність талановитих оперних співачок Серафими Флорівни Селюк-Рознатовської та Галини Сергіївни Селюк-Лапіної. Про них у нас практично нічого не відомо. Якщо про Серафиму Рознатовську можна знайти деякі відомості творчого характеру в Інтернеті і музичній літературі, то про Галину Лапіну — ні. Однак безперечним є те, що обидві співачки залишили свій неповторний слід у вітчизняному мистецтві. Наталії Миколаївні вдалося це довести, аналізуючи особливості розвитку оперної і вокальної культури дореволюційної та радянської Росії і України.

Важливим у книзі є те, що автор розширила наші уявлення про рід Селюків, який став частиною соціально-економічного і культурного життя Чернігова. Родоначальник сімейства Олександр Якович Селюк мав наділи землі, займався винокурною справою, оптовим продажем різноманітних товарів. Його діти успадкували винокурні, торгівлю напоями, континентальними товарами, недорогочінними металами. Великий будинок Селюків стояв на Богуславській вулиці* в Чернігові поруч із Красною площею. Понад сорок років О.Я.Селюк працював у Чернігівській міській думі. Мав

* Тепер вулиця гетьмана Павла Полуботка.

звання потомственного почесного громадянина, яке за законом того часу переходило до його синів і внуків. Усі вони здобули освіту в університетах Петербурга, Києва, Москви. Потім служили лікарями, юристами, агрономами, адвокатами, членами правління банків, військовими. До революції всі Селюки між собою спілкувалися, дружили і турботливо ставились один до одного.

Марія Флорівна, есерка, була внучкою Олександра Яковича Селюка, а Володимир Андрійович Селюк, більшовик, – його онуком. З книги дізнаємося, що Марія після революції 1917 року працювала заступником у Катерини Пешкової, першої дружини Максима Горького, яка очолювала Російський Червоний Хрест. У Марії Селюк було чотири сестри: Ольга, Людмила, Клавдія і Серафима, яку природа обдарувала артистичним талантом і чудовим голосом. У 1889 році, після смерті батька Флора Олександровича Селюка, купця 3-ої гільдії, Сіма поступила в Петербурзьку консерваторію. Н.М.Сімейкіна розповідає про оточення юної співачки, деяких консерваторських учителів, студентів – вихідців з Чернігівщини. На сторінках книги постають картини культурно-мистецького життя великих міст царської Росії і таких європейських країн, як Італія, де успішно гастролювала Серафима Флорівна.

Авторкою відтворений неординарний образ її чоловіка Дмитра Миколайовича Рознатовського, відомого в Москві лікаря, учасника Другої Балканської війни 1912-1913 років. Н.М.Сімейкіна припускає, що майбутнє подружжя познайомив Олександр Леонтієвич Горелов – теж лікар і музикант. Тоді в Чернігові він був популярним диригентом, творцем симфонічного оркестру і хору. Сьогодні ім'я Олександра Горелова, на жаль, відоме вузькому колу музикознавців.

Після народження сина Вадима Серафима Флорівна деякий час жила в Чернігові, у батьківському домі. В кінці 90-х років XIX ст. Рознатовські назавжди оселяються в Москві. Дмитро Миколайович – приватний лікар, приймає хворих у своєму кабінеті, його дружина Сіма – солістка широковідомої Московської приватної опери Сави Мамонтова. В книзі на диво професійно розглядається виконання Серафимою Селюк-Рознатовською привабливих жіночих партій в операх Мусоргського, Чайковського, Рубінштейна, Римського-Корсакова, Верді, Еспозито та інших композиторів російської та європейської музичної класики. Йдеться і про Московський імператорський Великий театр, в якому Серафима Флорівна працювала солісткою з 1 вересня 1905 до 1918 р. Співачка поступово перейшла на педагогічну діяльність, стала репетитором молодих артистів. «По ходатайству администрации Императорского Большого театра, – читаємо в книзі, – Серафима Флоровна Селюк-Рознатовская в 1916 году была награждена орденом на Александровской ленте. Эта награда выдавалась «За неслужебные отличия» представителям искусства, певцам, художникам, педагогам».

Одночасно Серафима Флорівна проявила свій талант як камерна співачка. Публіка із захопленням приймала в її виконанні українські народні пісні. На вечері пам'яті Тараса Шевченка, влаштованому у Петербурзі 10 березня 1898 р. українською діаспорою, співачка з величезним успіхом виконала народні пісні «Лугом іду», «Ой мамо, мамо» та інші. Вона постійно перебувала в центрі уваги московської критики, мала своїх шанувальників.

Двадцять століття принесло лихоліття Першої світової війни. На фронт лікарем відбув Дмитро Рознатовський. На щастя, він не загинув, повернувся до 1-ої Московської міської лікарні, куди потрапила хвора Серафима Флорівна. Перед цим вона втратила єдиного сина Вадима, який помер від тифу.

Н.М.Сімейкіна припускає, що співачка померла 1923 року, можливо, у віці 52-53 роки. Якщо взяти до уваги енциклопедичні дані про її народження 1870 року, то все збігається. Ця версія також підтверджується автором історією життя і творчості племінниці С.Ф.Селюк-Рознатовської Галини Сергіївни Селюк-Лапіної.

Читаємо в книзі: «Галина Сергеевна Селюк родилась в Чернигове 12 февраля 1904 года в семье Сергея Яковлевича Селюка, который доводился родным племянником Флору Александровичу и был двоюродным братом Серафимы Селюк-Рознатовской. Галина, как и ее старшая сестра Ольга, относились уже к четвертому поколению некогда очень большой семьи. Она была правнучкой Александра Яковлевича и племянни-

цей своєї знаменитой тетки — певички Серафими Флоровны Селюк-Рознатовской».

Дивовижна історія життя цієї гілки родини Селюків. Так, бабуся Галини, гречанка з Ніжина, Олександра Харитонівна була жінкою з яскравою зовнішністю, яку успадкувала її внучка. Після смерті свого чоловіка Якова Олександровича (певний час він обіймав посаду бургомистра Чернігівського повіту) вона володіла винокурнею в с. Борки Остерського повіту, стала членом Чернігівського управління Російського товариства Червоного Хреста. Коли Олександра Харитонівна померла, її урочисто поховали на території Троїцького монастиря в Чернігові. На могильній плиті вибили слова віршованої епітафії. В сім'ї побутувала думка, що її автором був Пантелеймон Куліш.

Н.М.Сімейкіна цікаво розповідає про всіх дітей Якова та Олександри Селюк, а це шість синів. Дослідникам історії банків дореволюційного Чернігова буде цікаво дізнатися, що старший син Григорій обіймав посаду товариша директора міського банку (хазяїн купець В.П.Гутман — почесний громадянин Чернігова, благодійник) і цим був відомим. Яків закінчив юридичний факультет у Петербурзі, жив у центрі столиці і мав успішну адвокатську практику. Іван став лікарем, учасником російсько-японської війни 1904-1905 рр. Саме йому запропонує дантист Микола Олександрович Лапін, майбутній свекор Галини Селюк, очолити свою лікарню. Микола, хоча був обдарованою людиною, не зробив вдалої кар'єри. Михайло займався торгівлею різноманітними товарами разом із своїм дядьком Олександром Олександровичем Селюком. Їхні лавки розміщалися на Красній площі. Тут і на Богуславській вулиці стояли власні будинки багатих братів.

Сергій Якович Селюк, батько Галини, отримав освіту в землеробському училищі. Наталія Миколаївна припускає, що то було в Ніжині. Служив агрономом. Читаємо: «До революції займався он арендаторством землі в селі Андреевка Черниговского уезда, подаренном Петром I Лизогубам в XVIII веке. Те в свою очередь передали это село немецкому помещику Николаю Ригельману, увлеченному историку Малороссии. Наследники же Ригельмана сдавали свое владение арендаторам, среди которых был и Сергей Яковлевич Селюк. В Андреевке семья владела небольшим домом, впоследствии сгоревшим, где обычно взрослые дети проводили летнее время. После революции его городской дом на улице Пятницкой был национализирован, и он с женой переехал в Носовку, где работал агрономом на опытной станции».

Сергій Якович Селюк і його дружина Юлія Василівна виховували дітей у злагоді й любові. Затишок, теплі стосунки між родичами — характерні риси сім'ї, в якій зростала Галина та її старша сестра Ольга. Дівчата навчались у Чернігівській жіночій гімназії. Оля встигла завершити тут навчання, а Галі завадили революційні події. Ольга Сергіївна заробляла на життя як тапер на сеансах німих фільмів у кінотеатрі Чернігова. А потім вийшла заміж, жила у Луганську, працювала машиністкою і секретарем у військовій прокуратурі до виходу на пенсію. В роки війни пройшла тяжкими дорогами солдата, брала участь у Сталінградській битві, у військових трибуналах. Власних дітей у Ольги Сергіївни не було, тому з любов'ю ставилася до внука своєї сестри. «Вот так парадоксально, — пише Наталія Миколаївна, — сложится судьба этой хорошенькой барышни из некогда благополучной черниговской семьи, кокетливой, любящей красиво одеваться, танцевать, читать книжки о принцессах и принцах».

Посилаючись на домашній архів, автор книги наводить уривок із автобіографії Галини Сергіївни Селюк. Вона писала, що музичні здібності у неї виявилися з раннього дитинства. Адже в домі було піаніно і багато музики. Співали і під гітару головним чином українські пісні. У мами Галини, Юлії Василівни, був красивий голос, виразний і задушевний. Розмови про тітку Серафиму точилися не тільки вдома, а й під час відвідин дачного будинку Флора Олександровича у Седневі.

Під час революційних подій Галина з батьками жила в Чернігові, де постійно мінялася влада: денікінці, петлюрівці, махновці, більшовики. Дівчина по закінченні шостого класу гімназії почала працювати в різних радянських установах машиністкою, в тому числі, в бібліотеці. Потім училась у Чернігівському музичному училищі. Коли вирішила виїхати до Москви, аби продовжити навчання, надійшла звістка

про смерть тітоньки Серафими. Опісля було багато важливих подій у житті Галини Сергіївни, про які краще прочитати в книзі, бо вони захоплюючі. Але про одну з них варто розповісти докладніше.

Доля звела дівчину з військовим лікарем Сергієм Миколайовичем Лапіним, який був старший за неї на дванадцять років. Його батько Микола Олександрович Лапін народився у Петербурзі. Там отримав медичну освіту. Як полковий лікар переведений до Чернігова. Одружився з дворянкою Євгенією Миколаївною Поломаренко, батьки якої володіли маєтком у Сокириному. «Согласно существующим правилам, — пише Наталія Миколаївна, — после женитьбы Н.А.Лапин оставил военную службу, получил должность коллежского секретаря, потом открыл в доме жены на углу улиц Николаевской и Гончей*, недалеко от черниговского Детинца, свою частную зубоврачебную практику, став в городе высококвалифицированным и необычайно популярным дантистом».

У Лапіних було троє дітей: Сергій, Віра і Дмитро. Їхні долі після революції склалися по-різному, інколи драматично, про що варто прочитати в книзі. Скажемо лише, що Сергій Лапін одружився з Галиною Селюк. У них народилася дочка Милиця, котра в свою чергу стала матір'ю Наталії Миколаївни Сімейкіної — внучки Галини Сергіївни Селюк-Лапіної, авторки книги «Две певичы — две судьбы». Нині Милиця Сергіївна Лапіна — філолог-класик, доцент Харківського університету імені Каразіна, автор історико-літературних монографій.

Розповідь про Галину Селюк охоплює період 1920-х — 1983 рр., який вмістив у себе навчання у Київській та Ленінградській консерваторіях, народження дочки з ускладненням для здоров'я матері, переїзд до Харкова, виконання творів Ревуцького, Стеценка, Радзівеського та інших українських композиторів сучасності, набуття чималого досвіду камерного співу, дружбу з чудовим музикантом Віктором Косенком і листування з його дружиною після смерті митця та дружбу сім'ями, театральні підмошки Києва, педагогічну діяльність, війну та евакуацію в алтайське місто Барнаул, де Галина Сергіївна викладала в музичній школі та навчала співу артистів Алтайського драмтеатру, повернення до Харкова, викладання в Харківській консерваторії, отримання посади доцента по кафедрі сольних співів, опікування долями талановитих учнів, тяжку хворобу і смерть, яка сталася 1983 року.

Додатком у книзі є науково-методичні роботи доцента Галини Сергіївни Лапіної, унікальні фотографії як героїв книги, так і старого Чернігова.

Безперечно, Н.М.Сімейкіна написала дослідження перш за все краєзнавчого змісту, в якому розкриті маловідомі або просто невідомі факти з життя купецької, дворянської сімей та сім'ї священнослужителів Чернігова, котрі жили, працювали, любили, народжували дітей понад сто років тому. Кожний з них залишив свій позитивний слід як в соціально-економічному розвитку Чернігова, так і в музичній культурі тодішньої країни.

Книга Наталії Миколаївни приваблює тим, що в ній повністю відсутня політизованість, бажання покрасуватися своїм походженням, погрітися у промінні слави своїх талановитих родичів. Це дорогого коштує.

Мета в авторки була зовсім іншою. Краще озвучити її ж словами: «Время бывает беспощадным к тем людям, которые жили и творили в давние времена, вознося одних и забывая других. Поэтому всякие крупинцы воспоминаний, пришедшие из прошлого, проливающие свет на биографию людей ушедших эпох, столь важны потомкам».

Людмила СТУДЬОНОВА